

Mülteci Uluslararası
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

Türkiye'deki Uygur Türkleri'nin Çin'e İadesi Bir Hak İhlali mi?

Türkiye ile Çin arasında düzenlenen suçluların iadesi anlaşmasının yürürlüğe girmesi gerek Türkiye'de yaşayan Uygur Türkleri gerekse onlarla gönül birliği içindeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının huzur ve güven ortamını zedeleyecektir. Uygur Türkleri, Türkiye'de uzun dönem ikamet izni edinerek yaşayan ve uzun vadede vatandaşlık hakkı edinebilen, kültürel anlamda da toplumsal hayata en kolay uyum sağlayan topluluklardan birisidir. Kamuoyunda oluşan vicdani rahatsızlık nedeniyle öncelikle kanun teklifinin reddi, daha sonra anlaşmanın yürürlüğe girmeden geri çekilmesi gerekiyor.

Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında suçluların iadesi anlaşması 13 Mayıs 2017 tarihinde, Pekin'de taraflarca imza altına alınmış olup her iki taraf devletçe iç hukuklarına uygun şekilde yürürlüğe konulması hususunda mutabakat sağlanmıştır. Mezkûr anlaşma Türkiye Cumhuriyeti

Anayasası'nın 90. maddesi gereğince onaylanmak üzere 12 Nisan 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ye gönderilmiştir. Kanun teklifi 2/1798 Esas No ile 8 Mayıs 2019'da TBMM'de görüşülme üzere kayda alınmıştır. Anlaşma, Çin Ulusal Halk Kongresi Daimî Komitesi tarafından 26 Aralık 2020

Politika Önerisi

- İade anlaşması Türkiye'nin gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk güvenliği profiline zarar verebilir. Bu sebeple kanun teklifi reddedilmeli ve anlaşma yürürlüğe girmeden geri çekilmelidir.

tarihinde onaylanmış olup anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için TBMM tarafından onaylanması beklenmektedir. Bu politika notu mezkûr anlaşmanın yürürlüğe girmesi halinde Türkiye’de bulunan sığınmacılar nezdinde oluşacağı öngörülen hak ihlallerine dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Türk Hukukunda Suçluların İadesi

Suçluların iadesi kavramı, bir ülkede işlenen ya da işlendiği iddia edilen bir suç sebebiyle hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması yapılan ya da mahkûmiyet kararı verilen şüphelinin, sanık veya hükümlü kişinin istemde bulunan devlete teslim edilmesini düzenleyen kurallar bütünüdür. Kavram, söz konusu kişinin suçu işlediği ülkeden kaçması ya da başka bir ülkeye sığınması sebebiyle, suçu işlediği devletin talebi ya da hâlihazırda bulunduğu devletin müracaatı üzerine ceza soruşturması veya kovuşturmasının ya da mahkûmiyet halinde cezanın infazının gerçekleştirilebilmesini içeren kaideleri ihtiva eder.

Türkiye’de suçluların iadesi müessesesi, 5 Mayıs 2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu (CKUAİK) uyarınca yürütülmektedir. 6706 sayılı kanun uyarınca iade müessesesinin uygulanabilmesi için belirli şartların varlığı gerekmektedir. Taraflar arasında iadeye ilişkin bir uluslararası anlaşmanın varlığı

yahut genel hükümlere göre hangi usullerin uygulanacağını belirlenmiş olması ilk şart olarak kabul edilmektedir. Akabinde iadeye konu suç ve yürütülecek usullere ilişkin hükümlerin belirlenmiş olması gerekmektedir.

Hukuken iade prosedürleri çeşitli ülkelerce farklı sistemlere bağlanmış olmakla beraber Türk hukukunda iade işlemi karma sistem adı verilen sistem ile uygulanmaktadır. Karma sistem hem adli hem idari yönü olan bir sistem olup bu sistemde gelen iade talepleri öncelikle görevli ve yetkili mahkemelerce kabul edilebilirlik denetiminden geçmektedir. Mahkeme gelen iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığını inceler ve talebi kabul edilemez bulur ve reddederse hükümet bu karar ile bağlıdır, kişi iade edilmez. Aksine mahkeme talebi kabul ederse bu durumda ise son karar hükümetindir. Diğer bir deyişler hükümetin kişiyi iade edip etmeme noktasında bir takdir hakkı bulunmaktadır.

Türk hukukunda uygulanan usul şu şekilde devam etmektedir; 6706 sayılı kanun ve Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) ile belirlenen usullere

Hükümetin kişiyi iade edip etmeme noktasında bir takdir hakkı bulunmaktadır.

Bilgi

Türk hukukunda suçluların iade işleminde karma sistem uygulanmaktadır.

**Sincan Uygur
Özerk
Bölgesi'nde
yaşayan
Müslüman ve
Türk Uygur
halkının mağdur
edilme ve hak
ihlallerine maruz
kalma
ihtimalinden
endişe
edilmektedir.**

uygun şekilde Dışişleri Bakanlığı'na diplomatik yolla gönderilecek bir iade talepname si ile iade süreci başlamış olur ve daha sonra bu talepname 6706 sayılı kanunda tanımlanan "Merkezi Makam" olan Adalet Bakanlığı'na gönderilir. Adalet Bakanlığı talepname ve eklerinin usulüne uygun ve eksiksiz olduğu kanaatine vardıldıktan sonra evraklar iadesi talep edilen kişinin bulunduğu yer Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulmak üzere o yer Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir ve iade yargılaması başlatılmış olur. Adli makamlarca iadenin kabulü kararı verilmesi halinde yabancının iadesi, Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarının görüşü alınarak Adalet Bakanının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayına bağılı olarak gerçekleşir.

Önemle belirtmek gerekmektedir ki yapılan iade yargılaması salt usuli bir yargılama olup iade talebinin yukarıda izah edilen ve gerek uluslararası sözleşmeler gerekse kanunlarla belirlenen genel hükümlere uygunluğu noktasında yapılmaktadır. İadesi istenen kişinin suç unsuru oluşturduğu iddia edilen fiilinin veya hükümlenilecek cezanın esasına yönelik bir yargılama öngörülmektedir. Bu halde tarafımızca politika notuna konu edilen anlaşmanın onaylanması halinde yapılan yargılamalar ve akabinde düzenlenen usullerle siyasi iradenin hakimiyetinde olan iade sürecinin bütünü göz önünde tutulduğunda uzun vadede Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı olan Müslüman ve Türk Uygur halkının mağdur edileceğinden ve hak ihlallerine maruz kalacaklarından endişe edilmektedir.

İade Müessesesinde Uygulanan Genel Hükümler Neler?

Suçluların iadesi müessesesi yabancı uyruklu kişiler açısından geçerlidir. Zira uluslararası hukukun genel ilkesi gereği vatandaş herhangi başkaca bir devlete iade edilmez. Yargılama gerektiren hususlarda kişi, vatandaşlık bağı ile bağılı olduğu devletin mevzuatına göre yargılanır. Anayasa'nın 38. maddesinin son fıkrası "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez." hükmüne amirdir.

Ayrıca 2016 yılında kabul edilen Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) iadeye ilişkin 18. maddesi yürürlükten kaldırılmış olup bu tarih itibarıyla Türk hukukunda iade müessesesi, 6706 sayılı Kanun ve Türkiye'nin tarafı olduğu iadeye dair uluslararası anlaşmalarda yer alan hükümler doğrultusunda ele alınmaktadır. Söz konusu kanun doğrultusunda yapılacak incelemede ise iade kapsamında ki suçlar kanunun 10. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre; talep eden devlet hukuku ile Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlardan dolayı iade talebi kabul edilebilir. Kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bakımından iade talebinin kabul edilebilmesi için hükümlenilen cezanın en az dört ay hürriyeti bağlayıcı ceza olması gerekir.

İadesi istenen kişinin birden fazla suçu bulunması halinde, bunlardan bazılarının cezası belirtilen sürelerin altında olsa dahi birlikte iadeye konu edilebilir. Aynı kanunun 10. maddesinin 4. fıkrası gereğince iade halinde, kişi ancak iade kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya kişinin mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir. Ayrıca kanunun 12. maddesine göre yabancı, iade talebi reddedilen devlete Adalet Bakanlığı'nın görüşü alınmadan sınır dışı edilemez.

Suçluların iadesi talebinin kabul edilemeyeceği haller ise 6706 sayılı kanunun 11. maddesi altında düzenlenmiştir. Buna göre; Uluslararası Adalet Divanı'na taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, iadesi talep edilen kişinin Türk vatandaşı olması, iadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması, iadesi talep edilen kişi hakkında, talebe konu fiil nedeniyle daha önce Türkiye'de beraat veya mahkumiyet kararı verilmiş

olması, iade talebinin ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza gerektiren suçlara ilişkin olması durumlarında suçluların iadesi talebi kabul edilemeyecektir.

Bunlarla birlikte, aynı kanunun 11. maddesinin 4. fıkrasında iadesi talep edilen kişinin, talep tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olması, uzun zamandan beri Türkiye'de bulunuyor olması veya evli bulunması gibi kişisel halleri nedeniyle, iadenin kişinin kendisini veya ailesini, fiilin ağırlığı ile orantısız şekilde mağdur edecek olması durumunda da iade talebinin kabul edilemeyebileceği düzenlenmektedir. İç hukuktaki düzenlemeler dışında, Türkiye, SİDAS'ı da imzalayarak taraf olmuştur.

Suçluların iadesi, ceza hukuku ve milletlerarası hukuku ilgilendiren bir konu olmakla beraber belirli kurallar çerçevesinde uygulama gerektiren bir alandır. Zira bu müessese, iadesi sağlanan kişilerin haklarının korunmasını gerektiren uluslararası bir meseledir. Bu kapsamda ceza hukuku, milletlerarası hukuk, insan hakları gibi birçok açıdan çeşitli kurallara tabi olacaktır. Öte yandan iadesi istenen kişilerin insan olmalarından dolayı sahip oldukları temel haklarının her koşulda korunması zaruret arz etmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gibi düzenlemeler gereğince kişilerin vatandaş veya yabancı olmaları fark etmeksizin bu sözleşmelerin gereklerine uygun şekilde hakları korunmalı ve gözetilmelidir. Suçluların iadesi

İade talebinin ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza gerektiren suçlara ilişkin durumlarında suçluların iadesi talebi kabul edilemeyecektir.

Hakları ihlal edildiği iddiasında bulunan bir yabancı, herhangi bir kısıtlamaya uğramadan Türkiye aleyhine AİHM'e başvuruda bulunabilir.

süreci de bu hakların gözetilmesi gereken alanlardan biridir.

İHEB ve AİHS ile vatandaş ve yabancı ayrımı yapılmaksızın herkesin, haklardan yararlanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Türk hukukuna göre yapılan iade yargılamalarının istinaf incelemesine tabi tutulmasının yanı sıra iade kapsamında temel haklarının ihlal edileceği iddiası ile yabancılar tarafından da Anayasa Mahkemesi (AYM) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) bireysel başvuru yollarının açık olduğu da unutulmamalıdır. Türkiye'nin taraf olduğu AİHS kapsamında öngörülen denetim mekanizması olan AİHM'e bireysel başvuru konusunda vatandaş-yabancı ayrımının yapılmaması ve dolayısıyla, AİHS'de yer alan haklarından herhangi birinin ihlal edildiği iddiasında bulunan bir yabancı, herhangi bir kısıtlamaya uğramadan Türkiye aleyhine AİHM'e başvuruda bulunabiliyor olması göz ardı edilmemelidir. Bu husus, Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca Türkiye'nin akdi yükümlülüğüdür.

Özetle iade müessesesi her ne kadar taraf devletlerce imzalanan anlaşmalarla düzenlense de evrensel ilkelerden bağımsız olarak düşünülemez bir müessesedir. Bu halde pek çok farklı boyutu olan iade işlemlerine yönelik yapılacak anlaşmalar imzalanırken ve bu yürürlüğe girerken taraf devletlerle oluşan siyasi ve sosyolojik durumlar da göz ardı edilmemelidir. Bu haliyle Çin Halk Cumhuriyeti tarafından sistematik baskı ve işkencelere maruz kalan Uygur Türkleri'ne kucak açan Türkiye

Cumhuriyeti işbu politika notuna konu edilen anlaşmanın yürürlüğe girmesi aşamasında da Uygur Türkleri'ni yok sayarak hareket etmemeli, bugüne değin yürütülen insan haklarına duyarlı politikaları ile paralel bir şekilde yol almalıdır.

Çin Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Suçluların İadesi Mümkün mü?

"Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Suçluların İadesi Anlaşması", 13 Mayıs 2017 tarihinde, Pekin'de imzalanmıştır. Anlaşma, iadesi mümkün olan suçlar, zorunlu ve takdirli ret nedenleri gibi konularında hükümler ihtiva etmektedir. Önemle belirtmek gerekir ki anlaşma, Çin Ulusal Halk Kongresi Daimî Komitesi tarafından onaylanmış olsa da, TBMM tarafından henüz onaylanmamıştır. İlgili anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için, her iki devletin yetkili mercilerince onaylanması gerekmektedir. Şu aşamada anlaşmanın yalnız Çin tarafından onaylanmış olması, Türkiye bakımından herhangi bir hukuki sonuç doğurmamaktadır. Bu hali ile anlaşma, henüz Türk iç hukukun bir parçası haline gelmemiştir.

Anlaşmanın iç hukukun bir parçası haline gelebilmesi, Resmî Gazete'de 30479 sayılı ile 15 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan Milletlerarası Antlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2. maddesi doğrultusunda yabancı devletlerle yapılacak anlaşmaların Cumhurbaşkanlığı kararı ile onaylanmasına ve TBMM tarafından bir

kanunla uygun bulunmasına bağlıdır. Bu aşamalar gerçekleştiikten sonra anlaşma, yürürlük tarihinin tespitine dair Cumhurbaşkanı kararında belirtilen yürürlüğe giriş tarihinde kanun hükmünü kazanır.

30479 sayılı Kararname doğrultusunda “Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Suçluların İadesi Anlaşması” Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı’nca 12 Nisan 2019 tarihinde anlaşmanın Anayasa’nın 90. maddesi uyarınca onaylanmasının uygun bulunması üzerine TBMM Başkanlığı’na sunulmuştur. Kanun teklifi ve gerekçesi ise 26 Nisan 2019 tarihinde TBMM Başkanlığı’na takdim edilmiştir. İşbu kanun teklifi ve gerekçesi TBMM Başkanlığı’nın Adalet Tali Komisyonu ve Dışişleri Esas Komisyonu tarafından 08 Mayıs 2019 tarihinde 2/1798 Esas No ile teslim alınmış olup, hâlihazırda kanun teklifi TBMM’de oylamaya sunulmak üzere beklemektedir.

Türk Kamuoyundaki Hassasiyet Göz Ardı Edilmemeli

Türkiye Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti tarafından sistematik baskılara maruz kalan Uygur Türkleri’nin ve tüm dünyadaki mazlum halkların hamiliğini üstlenmiş olup mazluma ve mağdura sığınılacak bir liman olduğunu bugüne değin her koşulda dünya ülkelerine göstermiştir. Gerek ülke içerisinde gerekse sınırlarının dışında yürüttüğü politikalar ile dünya üzerinde tüm mazlum ve mağdurların umudu olmuştur. Öyle ki pek çok ülkede halk tarafından

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı doğal lider olarak kabul edilmektedir.

Hem Türkiye’de bulunan hem de yurt dışında bulunan Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı Uygur Türkleri seslerini dünyaya duyurmaktan öte Türkiye’ye duyurma gayreti içindedirler ve Türkiye Cumhuriyeti’ne seslerini duyurabilirlerse tüm dünyada seslerinin daha güçlü çıkacağına inanmaktadırlar.

Hal böyle iken işbu politika notuna konu olan anlaşmanın kamuoyunda duyulması ile gerek Uygur Türkleri gerekse onların yaşadıkları zulümlere sessiz kalmak istemeyen milyonlarca insan bu anlaşmadan rahatsızlık duymuştur. İşbu anlaşmanın yürürlüğe girmesi halinde öncelikle bu zümrelerde ciddi üzüntü ve hayal kırıklıkları oluşacağını tekraren hatırlatmak isteriz.

Hukuki perspektifle yapılacak değerlendirmelerde ise mezkûr anlaşmanın yürürlüğe girmesi halinde ciddi sonuçların oluşacağı düşünülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti tarafından Uygur Türkleri’ne yapılan sistematik baskı, işkence ve asimilasyon politikaları tüm dünyaca maruf vaka olarak bilinmektedir.

Hâlihazırda kanun teklifi TBMM’de oylamaya sunulmak üzere bekliyor. Bu durum Türkiye'deki yabancılar açısından endişe vericidir.

Bilgi

Türkiye ile Çin arasında imzalanacak anlaşmanın onlarca yıl sonra bile yürürlükte kalma ihtimali göz ardı edilmemeli. Bu boyutuyla anlaşma günümüzde olmasa bile gelecekte Türkiye için riskler taşıyabilir.

Bu doğrultuda mezkûr anlaşmanın yürürlüğe girmesinin akabinde Çin Halk Cumhuriyeti tarafından Türkiye’de bulunan Uygur Türkleri’ne yönelik baskıların farklı bir boyut kazanacağını ve haklarında asılsız iddialarla çıkarılan iade talepleri ile Türkiye’de de huzurlarının bozulacağını tahmin edilmesi pek de güç değildir. Nitekim geçmiş tecrübeler ışığında değerlendirme yapılarak bu sonucun çok da uzak ve imkânsız olmadığı görülmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti tarafından başlatılan süreçler neticesinde Türkiye’de bulunan Uygur Türkleri çeşitli hukuksuzluklarla mücadele etmek zorunda kalacak ve Türkiye adına da olumsuz sonuçlar oluşacaktır. Nitekim işbu yabancıların AYM’den olumlu sonuç alamadıkları takdirde AİHM’e de bireysel başvuru haklarının olduğu ve bu yolla da Türkiye Cumhuriyeti aleyhine başvuruda bulunabilecekleri unutulmamalıdır. Türkiye Cumhuriyeti yıllarca Uygur Türkleri’ni koruyan politikaları ile dünya gündeminde yer bulmuş olmasına karşın bu anlaşma ile ortaya çıkacak hak ihlalleri sonucunda Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasi ve hukuki itibarı da zedelenecektir.

İade müessesesinin siyasi konjonktürden ayrı düşünülmemeyeceği yukarıda izah olunmuştur. Bununla birlikte imzalanacak olan anlaşmanın onlarca yıl sonra dahi yürürlükte olacağı ve Türkiye’de siyasi konjonktürün sürekli değişiklik gösterdiği göz ardı edilmemeli, anlaşmanın belki günümüzde olmasa bile onlarca yıl sonra Uygur Türkleri’nin Çin yöne-

timine teslim edilmesine sebebiyet verebileceği unutulmamalıdır. Özetle Uygur Türkleri Türkiye’de uzun dönem ikamet izni edinerek yaşayan ve uzun vadede vatandaşlık hakkı edinebilen, kültürel anlamda da toplumsal hayata en kolay uyum sağlayan topluluklardan birisidir. İmza altına alınan bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile gerek Türkiye’de yaşayan Uygur Türkleri gerekse onlarla gönül birliği yapan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının huzur ve güven ortamının zedeleneyeceği ve bu durumun Türkiye’nin gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk güvenliği profiline zarar vereceği endişesini taşımakla birlikte işbu politika notunda ifade edildiği haliyle hukuki ve vicdani olarak rahatsızlık duyulduğunun bilinmesi ve öncelikle kanun teklifinin reddi, daha sonra anlaşmanın yürürlüğe girmeden geri çekilmesi gerekmektedir.

Bir insanı kurtaran, bütün insanlığı kurtarmış gibidir.

Raporlama Birimi Sorumlusu
Av. İbrahim Ergin

Genel Yayın Yönetmeni
Süleyman Kurt

Editör
Selim Vatandaş

Tasarım
MEF Medya ve İletişim
Furkan Kocagöz

Tashih
Av. Celil Akdoğan

Yazarlar
Av. Enes Kafadar
Av. İbrahim Ergin
Av. Zeynep Ertekin

Politika Notu | Mart 2021 No. 2